

la quoq; in hunc modum interpretatus est: Et loquetur pacem in gentibus; & potestas eius à mari usq; ad mare, & à fluminib; usq; ad fines terra. Tu uero hæc comparato cum illis quæ in Psalmo continentur, qui inscriptus est in Salomonem, que uidelicet de filio regi ex semine Salomonis oriundo dicuntur, de quo is Psalmus ita loquitur: Et dominabitur à mari usq; ad mare, & à fluminib; usq; ad fines orbis terra. Porro id est hic Psalmus eam item qua hic significatur pacem, sic futurā describit: Orientur in diebus eius iusticia, & abundantia pacis. Elaias quoq; cū his ipsi concordat, cū ait: Et conflatib; gladios suos in uomeris, & lanceas suas in falces. Et non sumeram plus gens in gentem gladium, & non discent ultrâ bellum gerere. Ceterum Michæl quoq; intuentes istem consentant ea dicentes, itemq; alios ex prophetis multis. Si uero diligenter, ut alia dixi, tempora obseruantis, facile intueri poteris, quemadmodum ab Augusti temporibus, & à Salvatoris nostræ aduentu, qui per ea tempore emicuit, cum ad unum redactum Romanorum imperium omnia obtinueret, ueteres gentium differentias, & multiplices principatus aboliti sunt, atq; ex illo in hunc modum quæ ad pacem pertinerent, cum prophetæ prædixerint, ea finem contingerere ceperint. Ceterum haecenus quidem cœpit, tempus autem ueniet, cum plenissime propheta cōplebitur, ubi gentium plenitudo ingressa illud fuerit, quod

Rom. 11. à sancto Apolo dicitur, et.

De acclamatione, Osanna filio David. Demonstratio XVIII.

Psal. 117. Lapidem quem reprobauerunt adfiantes, hic factus est in caput anguli, li. A' Domine factum est illud, & est mirabile in oculis nostris. Hec dies quam fecit Dominus, exultemus & latemur in ea. O' Domine saluum faciam nunc. ô Domine da profectum iam nunc. Benedictus qui uenit in nomine Domini. Benediximus uobis de domo Domini, Deus Dominus, & illuxit nobis. Salvatorem nostro Iesum Christum ingressus quondam in urbem Hierosolymam, quo tempore, sicut prophetæ, quā proxime ante hanc exposuimus, continet, dum a seculo infidens uehementer, fidem huic eti faciente Evangelista, uaticinum quod est apud Zachariam compleuit. Turba quæ praebant, & quæ sequebantur acclamabant, benedicentes, Osanna filio David. Benedictus qui uenit in nomine Domini. Osanna in altissimis. Quo etiam tempore cum intrasset Hierosolymam, comoda est uniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Turba autem dicebat: Hic est propheta Iesus à Nazareth Galilæa. Quoniam igitur ex proximo Psalmo dictum est illud Osanna, quod si interpretetur, significat, Saluum faciam nunc. & Hebraicus contextus, Anna Adonai osanna, habet; nec non illud, Benedictus qui uenit in nomine Domini; ipsum quoq; ab eodem Psalmo est acceptum, & hoc ipsa plane ad Christum Deum referri constat, merito ad eundem reliqua quoq; eiusdem uaticinij hoc in loco retulimus. Hic enim est ille benedictus, qui ab alto prophetæ ueniens est nominatus, ubi sic ait: Adhuc medicum, & ueniens ueniet, & non tardabit; qui item uenit in nomine Dei, & patris sui, idem uero fuit etiam Deus Dominus qui illuxit nobis. Itaq; in nomine patris sui constitutus se uenisse ad ludæos, dicens: Ego ueni in nomine patris mei, & non accipitis me. Alius cum ueniret in nomine proprio, illi acciperis. Hic ipse igitur, qui illuxit nobis Deus Dominus benedictus qui uenit in nomine Domini, lapsus ille fuit quem reprobauerunt, qui quondam ante populum circumcisione signatum, per Mosiacam doctrinam adfiantes, qui item ab illis reprobatus in capite alterius anguli, collectæ utiq; de gentibus ecclesia est constitutus. Quam sanè ecclesiam non ut eam quæ ab omnibus, sed ut eam quæ ab unis prophetis oculis cernatur, admirabilem esse ait oraculum, ubi sic ait: Et est mirabile in oculis nostris. Aduetum uero eius

Ioh. 5.

eius, rursus diem nominat, quam fecit Dominus: quādoquidem ipse etiam lux fuit uera, & sol iustitia, & dies Dei, in qua uitam nobis quoq; dicere li-
ceat: Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & latemur in ea. Ceterum
cum hæc à nobis in hunc modum breuiter comprehensa sint, tempus iam
fuerit, ad eas quæ de passione illius loquuntur prophetias, transtire.

Ost exposita oracula de illius Dei ad homines accessu, qui antea nunciabatur uenturus, inuitat iam nunc tempus nos, ut de his differamus, quæ consideranda sunt in eiusdem de uita humana discessu: uideamusq; diligenter, quæ rursus ea forent, quæ illi ab initio, & à propheticis usq; temporibus euentura canerentur: ac primum ea putamus esse tractanda, quæ ad illos pertinent, qui illi mortem ac cædem machinati sunt, quæ sanè non parvæ rerum hoc loco propositarum sibi uendicant partem. Sed antequam ad id ueniamus, ea nobis firmiter tenenda sunt, quæ plerunq; diximus de dispensatione, quæ omnes illius rationes complexa est. In qua illud considerari solet, quod alia sunt quæ ad eiusdem diuinitatem, alia quæ ad assumptionem humanitatem pertinent. Alias enim induc solet tanquam & Dei uerbum, & Dei iuris, & Dei sapientiae, item magni consilij angelus, magnusq; & æternus pontifex: qui ut omnia quæ cungenita sunt, & sint id quod sunt, & in eo conseruentur, dum sacro munere fungitur, patrem suum exorat. Alias autem tanquam & agnus Dei, qui tollat peccata mundi, & ouis quæ ad cædem ducatur. Hoc autem fuit ipsum humanū corpus, quod ille instar agni atque ouis, cum de nōstrō grege ueluti pontifex assump̄isset, primitijs humani generis faustè feliciterq; operatus, patri munus attulit, per quod etiam cum natura humana commercium habuit, quæ alioqui neq; Dei uerbum, neq; uim incorpoream arcet intelligentem exaudire aut percipere potuisset, neq; quicquam supra carnem aut corpus per oculos corporis intueri. Quacunq; igitur de illo in his quæ nunc tractamus, humilius abieciusq; dici uidebuntur, ea spectare agnum Dei, qui tollit peccatum mundi, corpusq; illud humanum meminisse oportebit. Agnus ille quidem fuit, tollens peccatum mundi, ut Baptista Iohannes dicebat: Ecce, inquit, agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Agnus item ad cædem ductus, ut est in Esaiæ prophetæ oraculo, quod ita ait: Tanquam ouis ad cædem ductus est, & tanquam agnus coram tendente obmutuit. De eodem uero tanquam de agno etiam illud dictum est. Ex peccatis populi mei ductus est ad

Pp 3 mortem;

Canon, de
proprijs usq;
que in Chri-
sto nature at
tribuitur.

Isa. 53.
Iean. 1.
Christi cor-
pus compa-
ratur agno.

mortem. Oportebat enim agnū Dei, qui à maximo pontifice as-
sumptus fuerat, pro reliquis cognatis agnis, & pro omni huma-
no grege, Deo uictimā afferri. Nam quoniā per hominē mors,
Rom. 5. per hominem etiam resurrectio à mortuis, inquit Apostolus. Et
sicut per unius delictum in omnes homines in cōdemnationem;
sic per unius iusticiā, in omnes homines in iustificationē uitæ. Ex
hoc ipse quoq; suis quidem discipulis se & uitam, & lucem, & ue-
ritatem esse, & reliqua omnia quæ ex theologia de illo cōsideran-
tur, ostendebat. Ad profanos autem, & arcanorum ipsius exper-
Ivan. 8. tes dicebat: Quid me queritis interficere, hominem qui uobis ue-
ritatem locutus sum? Quemadmodum igitur quæ theologiae de
illo propria sunt in prioribus libris sunt exposita: ita in hoc quæ
ad agni humanas affectiones, patibilem & naturam pertinent, tra-
stabuntur, quæ medi⁹ cuiusdam instar fuere, ad ea quæ passionem
illius antecesserunt: & utraq; simul tum ea quæ ad Deum perte-
nent, tum ea quæ ad hominem, qui ille erat, complexa sunt. Post
quam igitur hæc à nobis non inutiliter obseruata, retentæ sunt,
iam tum ipsa etiam oracula aggredi tempus esse uidetur, quæ &
Iudam proditorem, cumq; eō futuram aduersus Christum cons-
pirationem, & quæ illi sub ipsum passionis tempus euentura
erant, significabant.

*De iuda proditore, & ijs qui cum eo infideli aduersus Salvatorem nostrum
construxere. Demonstratio I.*

Psal. 40. **B**eatus qui intelligit super egenum & pauperem, in dñe mala liberabit
eum Dominus. Dominus conseruet eum, & uiuifet eum, & beatum
faciet eum in terra, & non tradet eum in manus inimicorum suorum. Domi-
nus opem feret illi super lectum doloris eius, uniuersum stratum eius ter-
rificans in infinitate eius. Ego dixi, Domine miserere mei, sana animā meam,
quia peccavi tibi. Inimici mei dixerunt mala mihi. Quando morietur, & pe-
ribit nomen eius: Et si ingrediebatur ut uidetur, uana loquebatur, cor eius
cōgregauit iniquitatem sibi. Egregiebatur foras, & loquebatur in idipsum,
aduersum me susurrabant omnes inimici mei, aduersum me cogitabant ma-
la, mihi uerbū iniquum constituerunt aduersum me, nunquid qui dor-
mit, non adjiciet ut refugiat? Etenim homo pacis mea, in quo speravi, qui
edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Tu autem
Do nime miserere mei, & resuſciſca me, & retribuā eis: in hoc cognoui quod
uoluſti me, quoniā non gaudebit inimicus meus super me: me autem
propter innocentiam suscepisti, & confirmasti me in conspicuuo in æ-
ternum. Quoniam nonnulli suplicati sunt: librum Psalmorum hymnos
tantum in Deum, & carmina theologia continere: præfigiā uero, aut de
rebus futuri prophetias, non item: primum illud est obseruandum, quod
innumerabilia sunt quæ in illis futura canuntur: quæ quidem longum el-
laborat, sed in præsentia colligere. Sed fatis fuerit ad huiusmodi propositi confirmationem, duobus nunc unū Psalmis, qui ipsi quidem Asaph inscripti sunt: di-
cti iterò ipsius David temporibus. Tunc enim cum Asaph unus esset ex ijs
utris sanctis qui Psalmos canebant, ut scriptum est in libro qui Paralipome-
non inscribitur: Psalmos qui illi attribuuntur, diuino afflatus spiritu enun-
ciavit.

593
cluit. Quid igitur huiuscmodi Psalmi continent? nimirū uaticinia, quibus
ludorum regis ciuitatis uastatio prædictitur: quæ uastatio ludis accedit an
no circiter quæ in gentilismo post eiulmodi uaticinium. Ergo Psalmus septuaginta
sextus, qui intellectus: Asaph inscribitur, ita habet: Ut quid Deus re-
pulisti in finem tuæ, quam possedit ab initio: redemisti iuris hereditatis tuæ,
mons Sion hic, in quo habitat in eo, leua manus tuas in superbias eorum
in finem, quanta malignus est inimicus in sanctis tuis, & gloriai sunt qui
oderunt te, in medio solennitatis tuae. Posuerunt sua signa, & non cognoue-
runt sicut in exitu desuper, quæ in sylva lignorum securibus exciderunt la-
tus eius in idipsum, in securi & uecte deiecerunt eam. Incenderunt igni san-
ctuarium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui. Hæc quidē se-
piuagelisimotterio Psalmus. Septuagelimus autem octauus, qui ipse quoq; est
Asaph, hæc contineat: Deus uenerunt gentes in hereditatem tuā, polluerunt
templo sanctū tuum, posuerunt Hierusalem quasi pomorum custodiā: po-
suerunt morticia seruorum tuorum, sc̄as uolatilibus cœli, carnes sanctorū
iurum belissima terra. Ex his ea quæ prius recitata sunt, dico aut̄ ea quæ de se-
piuagelisimotterio Psalmo accepimus, prædicta sunt adhuc regnante Dauid,
antequam templū à Salomone constrūtum esset: sed suum finem contigere
non alia, quam quidem populantibus Babylonijs: iterum aut̄ bello quod
aduersum Iudeos à Romanis gestum est. Vñquo d̄c enim eorum que di-
cta sunt, completa est tam prima templi euersione, quām ea quæ secuta est, ta-
meti in hisce duobus Psalmis & prouisum & enucleatum est. Quæ uero se-
cundo loco recitauimus, & à septuagelimo octauo Psalmo accepimus, com-
pleta sunt eius Antiochi temporibus, qui vocatus est illustris: qui cum in Sy-
ria regnare, trupit quidem in ubi Hierosolymam, sed uero se templum,
& sanctuarium euerit. Dumq; Iudeos Graecorum moribus cogit uiuere,
quām plurimos eorum tam males quam feminas, qui neq; proprias leges,
neḡ patrem pietatem defere uolebant, uariis prius uexatos supplicijs in-
fecti, lo illud ergo tempus, et in eos qui posthac eadem quæ Antiochus pa-
traverint, clamat Asaph ea quæ septuagelimo octauo Psalmo continentur.
Fides huic se facit, ea quæ uocatur Machabœorum historia, quæ in hūc mo-
dum schabet. Et conuenienter ad Alcynum & Baccidem congregatio scri-
barum requirentium quæ iusta sunt. & deinceps adiungit. Et ita uiri illi dicēt:
Nō inferemus uobis malum, neq; amici uestris: & crediderunt ei. Et cōpre-
hendit ex eis sexaginta uiros, & occidit eos uno die, secundum uerbū Asaph
quod scripsit. Dederunt morticina seruorum tuorum, sc̄as uolatilibus cœli, car-
nes sanctorū tuorum belissima terra, sanguinem eorum effuderunt in circui-
tu Hierusalem, & non erat qui sepeliret. Cum hec in hunc modum & predi-
cta & completa sit, mirum uideri non debet, si eodem modo etiam oracula
de quadragelimo Psalmo nuper accepta, quid futurum esset per id tempus,
quo Iudei aduersus Salvatorem nostrum conspirarunt, significant: ex quib⁹,
cum uniuersi homines non intellegenter, quoniam pœna qui uerbū Dei est,
& sapientia, & uita, & lumen uerum. & omnes honorum diuitias possidens,
proprietos allumpto corpore, & pauper, & natura mortalibus hominibus
& egens similis sit factus, formam & seru & pauperis accepit: maximē
quo tempore complebat ea quæ ad prophetiam huius Psalmi pertinent, me-
rito initio Psalmi is ut beatus commendatur, qui hæc de illo intellexerit: ut
pote qui promissum publicæ memorie traditum obtineat. Tum deinceps,
quod super est, ex ijs pauperis atq; egeni persona, ipsius uidelicet Salvatoris
noſtri, qui propter nos in opem uitam allumpsum, adiungitur: Ego dixi,
Domine miserere mei. Quod uero ex persona Salvatoris quæ ad hunc Psal-
mum

*Antiochij Epis-
phania Syriae
Regis Tyrana-
ni, descripta
lib. 1. Macha-
bœorum.*

num pertinent, prædicta sunt optimus sanè scriptoris Evangelista Ioannes. Narrat enim, ut olim Iesus, cum accepisset linteum, præcinxerit se; cumq[ue] per 104.13. des discipolorum suorum abluisset, dixerit: Ego scio quos elegem. sed ut completeretur scriptura. Qui edit mecum panem, leuauit contra me calcaneum suum. Etenim quam tandem aliam in his scripturam completam esse dicebat, nisi eam que in hoc Psalmo habetur, qui nunc in manibus est? in quo quidem Psalmus illud dictum est: Etenim homo pacis meæ, in quo sperauit qui edebat panes meos, magnificatus super me supplplantationem. Intit[us] ergo sic ait: Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi, & per totum Psalmum, ea quæ planius in h[ic] modum Symmachus edidit: Me dicente, Domine miserere mei, sana animam meam, & si peccauit tibi. Inimici mei dixerunt me mala. Quando morietur, & peribit nomen eius: & ceteri ingredierentur, uana loquebatur, cor eius congregabatur in iusticiam sibi. Cum egredieretur foras, obloquebatur. Vno animo futurabant contra me omnes qui oderunt me, de me cogitabant mala mihi. Verbum inquit effatum erat inter ipsos: & qui cedit, non amplius surget. Sed & homo qui pacem habet cum me, cui confidebam, comedens mecum panem meum, magnificatus est contra me consequenter: tu autem Domine miserere mei, & suscita me, ut retribuam eis. Propter hoc cognoscamus quod uoles, si non obloqueretur inimicus meus. Me autem propter simplicitatem suscepisti, & confituit me in conspectu tuo in eternum. Cum his uero quæ Symmachus edidit, concordant etiam ea quæ ab Aquila edita sunt, sensuq[ue] idem ualent. Primum igitur de eo quod ex persona Saluatoris nostri enunciari uideatur illud quod dicitur est, Sana animam meam, quia peccauit tibi obfusciato queso te ut idem apud Symmachum non eodem modo se habeat, sed sic: Sana animam meam, & si 104.53. peccauit tibi. Sic autem hoc ille ait, propterea quod nostra secundum ipse peccata communicauit. Ex quo illud dictum est: Et Dominus tradidit eum peccatis nostris, & ipse peccata nostra fert. Factus est igitur pro nobis exercitatio illi, leagnus Dei, qui tollit peccatum mundi, quem non cognoscimus peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit, dum illum pretium animatum auctius pro nostris omnibus animis tradit, ut nos efficiamur iustitia Dei in ipso. Sed quidam etiam in similitudinem carnis peccati factus, condemnavit peccatum in carne, merito proferuntur ea quæ iam exposta sunt. Quod autem peccata nostra sua faciens propter charitatem erga nos ac benevolentiam, h[oc] dicit, deinceps oratione progressus, in eodem Psalmo demonstrat dicens: Me autem propter innocentiam suscepisti. Quibus uerbis planissime agnum Dei, omnis malo expertus & innocuum ostendit. Sed quo tandem modo ille peccata nostra sua fecit, & quidam modo iniquitates nostras tulit? nam ex eo quod corpus illius nos esse dicti sumus, ita ut Apostolus, Vos autem Christus pro etsis corpus Christi, & membra ex parte: & ex eo quod dum unum membrum peccata patitur, simul omnia cum eo membra patientur: ita nimur, multis enim passus. tientibus & peccantibus membris, ipse quoq[ue] ratione & conscientie sibi inuenit nature, quando quidam cum Dei uerbum esset, ei placuit & serui formam accipere, & communii omnium nostro domicilio copulari) patientium membrorum labores in seipsum assumpit, & nostras ualeitudinis infirmitates suscepit, & ex legibus humanis pro omnibus nobis & dolores & labores sustinuit. Ceterum non modo rebus his gestis Dei agnus, uerum etiam pro nobis tormenta passus, supplicioq[ue] affectus, quo ipse quidam dignus minime erat, sed nosip[sic], propter multitudinem peccatorum, ut peccata nobis dimitterentur, autor exsilit: ut pote qui pro nobis & mortem subiicit, & uerbera, & probra, & contumelias, quibus nos digni eramus, in seipsum transuident: & execratio pro nobis factus, execrationem quæ nobis debebatur, ad seipsum

ad seipsum attraxerit. Quid enim aliud ille, quam pro animis nostris precium itaq[ue] ex persona nostra oraculum ait: Litora enim nos sanari uimus, & Dominus tradidit eum peccatis nostris. Proinde meritò dum seipsum nobis contingit, & nos ac uitia nostra sibi adsciscit, ita ait: Ego dixi, Domine misere te mei, sana animam meam, quia peccauit tibi uidentesq[ue] item meritò non solum iniudicatores homines, sed etiam in iudicatrices iniuriosiles potestates, uim inuenient illius diuinæ appellationis & nominis, quo haud ita multo post totum orbem terrarum Christianis impleuit, illam se posse extinguerre putauit, si mortem illi machinarentur. Hoc ipsum igitur his uerbis redarguit: Inimici mei dixerunt mala mihi. Quando morietur, & peribit nomen eius. Quantam autem similitudinem uerbis accedebant, tentantes, ut ipsum caperent in sermone, ut legitimi apud diuinam scripturam, quæ illos contra illum allias & occasionibus & criminibus uentes inducit, idcirco illud adiungit: Eingrediebatur ut uideret, uana loquebatur, cor eius congregauit iniquitatem illum, & loquebatur foras, & loquebatur in idipsum contra me. Hisce uero rebus expositis, deinceps ipsum illum sceleris simum proditorum uerbis indicat, quandoquidem illud euenerit, ut postquam de prodendo preceptore cunctis principibus ludorum pactus esset, non amplius, ut solebat, ad diuinam precepta perdiscenda conueniret, nec uero tanquam ad preceptorem accederet, aut aliorum more preceptoris consuetudine uiceret, sed ipsis dantaxat circumspiceret atq[ue] obserueret, quo adorari illum posset. Proinde illum ista molientes ac patrantes, sancti Euangelistæ criminantur, quorsum unus Matthæus ita ait: Tunc abiens unus ex duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes sacerdotorum, ait illis: Quid uultis mihi dare, & ego eum uobis tradam: illi autem constituerunt ei triginta argenteos. Et ex illo quarebat opportunitatem, ut ipsum eis tradaret. Marcus autem sic: Et Iudas Iscariotes unus ex duodecim, abiit ad principes sacerdotum, ut eum illis tradere illi autem audientes, gauillū fuit. Et promiserunt se argentum ei daturos, & quarebat, quomodo illum opportune traderer. Lucus uero in hunc modum scribit in tractatu Satanas in ludam, qui uocatur Iscariotes, unum de duodecim, & abiit, & locutus est cum principibus sacerdotorum & scribis & ducib[us]. cœpli, ut eum illis tradaret. Et gauilli sunt ei paciū sicut argenteū illi dare, et quarebat opportunitatem, ut tradaret illum sine turbis. Eadem igitur hæc, uinculum quod nunc in manibus est canens, ita ait: Et ingrediebatur ut uideret, uana loquebatur. Cor eius congregauit iniquitatem sibi, egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum. Contraria me futurabant omnes inimici mei Symmachus autem, Ingredivens, inquit, ut inspiceret, uana loquebatur. Cor eius congregabat iniquitatem sibi. Egredens autem foras, obloquebatur. Vno animo futurabant contra me omnes qui oderunt me. Solus igitur tanquam familiaris & discipulus ingressus, circumspiciebat & explorabat intus, infidiles in corde suo occultas. Egredens autem, cum pluribus uno animo & in idem obloquebatur, dum Saluatorem inimicis tradebat, & latenter paciebat cum principibus ludorum quum dealijs rebus, tum uero etiam de pecunia quæ se traditum illum promitebat, & de qua una cum ipsis illis futurabat. Ex quo ita ait: Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum. Aduersum me futurabant omnes inimici mei: aduersum me cogitabant mala mihi. Verbum iniquum constituerunt aduersum me. Videtur autem passionem de argenteis, uerbum iniquum, propheticè nominare. aut etiam ita dicit, propterea quod nefaria & iniqua aduersus illum cogitabant, ut pote qui illum extinguendum, & post necem abolendum, neq[ue] amplius inter uiros requirendum arbitrarentur. Tale est enim illud: Nunguid qui dormit, non adiicit ut resurgat, quod lucidius protulit Symmachus his uerbis;

Et qui cecidit, non ultra resurget. Aquila uero. Et qui, inquit, dormierit, non adiicitur resurgat. & haec quidem adhuc communiter de uniuersis dicta sunt, qui sub ipsum passionis tempus iniuidias illi fecerunt. At seorsum de proditor, tanquam de eo quem ipse ut discipulum instituisse, deinceps adiungit, dicens: Etenim homo pacis meæ, in quo sperauit: qui edebat panes meos, magnificauit super me supplationem. Pro quo rursum Symmachus: Et homo, inquit, qui pacem habebat mecum, cui confidebam: comedens mecum panem meum, magnificatus est contra me. Pesimus enim re uera omnium & sceleratissimum, qui post communem mensam, post cibi inter turba præceptoris assumpcionem, sead deteriora conuerit, & contrarijs rebus eum a quo iuuabatur, & beneficia capiebat, remunerauit. At uero quoniam inimici iniuidantes dicebant, Quando morietur, & peribit nomen eius? & putabant morte sotipot, non amplius surrecturum: deinceps ipse Saluator ac Dominus nostris his aduersa precatur, redditionis ad uitam si ne impedimento se compotem fieri, patrem suum orat, dicens: Tu autem Domine miserere mei, & suscita me, & retribuam eis. In hoc cognoui quod uoluisti me, quod non gaudebit inimicus meus super me. Et sane haud obscurum est, quem in modum postquam a mortuis rediit, euestigio necp ita multo post, eos qui illi iniuidias struxerant, retribuio ultra sit: utq; ea qua uite eius inimicus erat mors, sit pudore confusa: adeò illa quidem, ut quasi probrum ei obijcentes diceret. Vbi est mors, similis tuus? ubi est mors uictoria tua? Ceterum si quis historias tempora nostra redditione ad uitam Salvatoris nostri complexas, quia ab Iosepho conscripte sint, euoluenter, facile uidebitur, quanam calamitates Iudaicam gentem atque eius principes inuaferint, atque affixerint, in quas meritò illi inciderunt, ut sceleris quod in illum patraverat, praemaria digna recipieren. Et hæc quidem omnia aduersus illos completa sunt, ut oraculum prædixerat. Salvatoris autem nostri de morte ad uitam redditio planis omnibus demotrauit, quantum sibi pater in illo placuerit. Quam quidem rem ipse ostendit, dicens: Misericordia mei, & suscita me, & retribuam eis. In hoc cognoui, quod uoluisti me, quod non gaudebit inimicus meus super me. Deinde adiungit: Me autem propter innocentiam suscepimus. Attende autem quoniam pacto ipsi Deo & patri suo supplicias, tanta uiritate liberteate loquendi, ut sibi ipsi innocētias testimonii exhibeat, tametsi superioris dixit: Sana animam meam, quia peccavi tibi: Sed illud quidem: Peccavi tibi quia sensu sit accipendum, antea planum fecimus: quod Symmachus aperiens expoxit, quum dixit: Sana animam meam, eti; peccavi tibi. Quod sane ipsum etiam de peccatis nostris dici potest, quia Saluator ac Dominus noster in seipsum suscepit. Illud autem, Me autem propter innocentiam suscepimus, natura ipsius, quam totam possidebat, demonstrat. Ex qua puritate uitam quoque & salutem stabilem, atque inconcupiscentiam post redditum pliis ad uitam exponens, adiungit: Et confirmasti me in conspectu tuo in æternum. aut aliter, Et constitues me ante te in æternum: ut interpretatus est Symmachus.

Item de luda, & de iis qui cum eo aduersus Christum coniurationem fecerunt.
Demonstratio. II.

Psal. 54. Attributis percepit Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam. Praesta attentum te mihi, & exaudi me. Contristatus sum in nagatione mea, & conturbatus sum a uoce inimici, & a tribulatione peccatoris: quoniam declinauerunt in me iniuitatem, & in ira molesti erant mihi. Quæ quidem possunt etiam ad principes Iudeorū referri, qui inimico iniuidant, & animo circumuenire illum conabantur. Possunt etiam de potestatis inuisibilibus, quæ extrinsecus illum oppugnabant, ac per homines talia illi machinabantur, intelligi. Proinde ea dem mihi uidentur concordare cū ijs quæ ab ipso in Euangelio dicta sunt sub ipsum passionis temporis, ubi

& tremor uienerunt super me, & contexerunt me tenebrae, & quæ sequuntur. Quibus adiungit: Præcipita Domine, & diuide linguas eorum, quoniam iniuitatem & contradictionem in ciuitate. Die ac nocte circunda bit eam super muros eius, & iniuitas & labor in medio eius, & iniustitia. & non defecit de plateis eius uisita, & dolus. Quoniam si inimicus probrobus fuisset, sustinuerit utique: & si si qui oderat me, super me magna locutus fuisset, ab eo dissem me forsan ab eo. Tu uero homo unanimis, & dux meus, & notus meus, qui in idem dulces comparabas mihi cibos. In domo Dei ambulauimus cum cōfensu. Ex his igitur illud, Si inimicus probro me affectaret, sustinuerit utique: & si si qui oderat me, super me magna locutus fuisset, ab eo condiscem me forsitan ab eo: tu uero homo unanimis, & dux meus, & notus meus, qui in idem dulces comparabas mihi cibos; simile est illi: Etenim homo pacis meæ, in quo sperauit, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplationem, quod quum de luda sit accipendum, in superiori propheta positum est. Vt ergo in illo dicebatur homo pacis aliquando fuisse, qui quoniam à Salvatore institutus, quum ipse quoq; ex numero apostolorum unus esset: sic etiam in praesenti, & unanimis, & dux, & Traditoris Christi debet panes meos, magnificauit super me supplationem: ita etiam nunc signatio ex persona ipsius dicitur illud, Qui in idem dulces comparabas mihi cibos. Etenim ex iis ipse quoq; unus erat, qui ad arcana, qua cum suis discipulis uebatur, Salvatoris nostri confutudinem spiritualemq; cibum assumptum fuerant: nam ad profanam multitudinem & ad turbas cum uerba faceret, parabolis uebatur. Solis uero suis discipulis, in quorum ordinem etiam iudas admissus fuerat, a pertius omnia demonstrabat. Ex quo illud dictum est, Qui edebat panes meos, magnificabit super me supplationem. Et illud, Qui in idem dulces comparabas mihi cibos, quod sane euidentius exprimitur Aquila quidem sic: Qui simul dulce comparabamus arcanum. Symmachus autem sic: Qui inter nos communicabamus dulcem sermonis confutudinem. Pro illo uero, Tu autem homo unanimis, dux meus, & notus meus: Symmachus ita conuerit, Tu autem homo moris eiusdem mecum, & dux meus, & notus meus, nam quum ad tantam dignitatem assumptus es, & ob id inter primos Salvatoris amicos confereretur, meritò de eo sic ait: Si inimicus probro me affectaret, sustinuerit utique, & quæ sequuntur. Vbi autem hæc de luda cecinit, ordine deinceps liberationem à morte, easiliori, nam tuantur tantè indicat illis uerbis: Ego ad Deum clamaui, & Dominus saluauit me. Vesper & mane & meridiæ narrabo & annunciaro, & exaudiet uocem meam, redimet in pace animam meam. Sic tanquam in pœna tempus quod mortem antecelsit significat, quo quidem tempore ludas quoq; ad pœnitentiam comparabatur contra illum. Tunc enim Salvator ac Dominus noster ueluti ob perniciem atq; interitu sui familiaris dolens mortens, ac multo etiam magis ob totius Iudaicæ gentis pœnitentiam, tanquam ob ius ad infantia redactos, & tanquam ob sibi clarissimos misericordia commotus, omnem quia cū illi uebatur sermonis confutudinem ac doctrinam, eo quod illi nihil profuerit, nagationem appellat, dicens: Contristatus sum in nagatione mea, & conturbatus sum à uoce inimici, & à tribulatione peccatoris: quoniam declinauerint, inquit, in me iniuitatem, & in ira molesti erant mihi. Quæ quidem possunt etiam ad principes Iudeorū referri, qui inimico iniuidant, & animo circumuenire illum conabantur. Possunt etiam de potestatis inuisibilibus, quæ extrinsecus illum oppugnabant, ac per homines talia illi machinabantur, intelligi. Proinde ea dem mihi uidentur concordare cū ijs quæ ab ipso in Euangelio dicta sunt sub ipsum passionis tem-

coactis in unum locum apostolis omnibus, alijisque quam plurimis fratribus, in medijs illis stetit atque ait: Viri fratres, oportuit impleri scripturam hanc, quam predixit Spiritus sanctus per os David de iudea, qui fuit rex eorum qui comprehenderunt Iesum, quia numeratus erat nobiscum, & sortitus erat forte ministerij huius. Hic igitur possedit agrum de mercenariis suis, & suspensus crepuit medius, & eius sunt omnia uscera eius. Et nouum factum est omnibus habitantibus Hierusalem, ita ut appelletur ager ille lingua eorum Akeldamach, hoc est, ager sanguinis. Scriptum est enim in libro Psalmorum: Fiat commoratio eius deserta, & non sit qui habite in ea, & episcopatum eius accipiat alter. Petrus vero quoniam talia dixisset, subiecit, in locum iudea alium assylum oportere, quo duodecim apostolorum numerus, qui diminutus fuerat, completeretur, ut prophetia suum finem contingere. Quo etiam tempore cum sois iusta esset, ea cecidit super Iudeam, & connumeratus est cum duodecim apostolis. Quum haec igitur in hunc modum peracta sint, lequitur ut personam quae in hoc Psalmo loquitur, non aliam esse arbitremur, quam Saluatoris nostri, qui assignata sub a patre sub ipsius passionis tempus orationem, publica tanto ante per spiritum sanctum descriptione dignatus, quod ibi uero uenturum erat cecinit. At igitur: Deus laudem meam ne tacueris. ubi uidelicet doctrinam quam ipse suis discipulis tradidit, & laudem noui Testamenti non esse prementem silentio exhortatur, sed in omne futurum aetum ad uitam humanam utilitatem permanere. Os autem peccatoris, & os dolosus ipsius iudee proprii nominauerit quispiam, qui cum abhisset ad principes sacerdotum, eis dixit: Quid uult mihi dare, & ego eum uobis tradam? At illi confundentes ei triginta fratres. Et ex illo querebat occasionem, ut illum eis proderet. Quum ergo talia contra illum molitus esset, unus postea fuit ex his qui cum illo in palchii cena accubuerunt, quo tempore ipso quocum Saluator ac Dominus noster accumbebat una cum ipsis duodecim, qui etiam comedentes illis dixit: Amen amem deo uobis, quod unus uestrum me tradet. Et dum valde contristantur, cuperunt singuli dicere, Nunquid ego sum Dominus? In quibus erat etiam iudeas, qui quum omnis doli ac simulationis plenus apperuerit, respondit ac dixit, Nunquid ego sum Rabbi? Dolosum ergo os, quo insidiatoribus Saluatoris nostri signum proponit, dicens: Quemcumq; osculatus fuerit, ipse est, tenete eum. Quod quum dixisset terro, & quo ipse dolum complevit, quo uidelicet tempore quod ad illum accessisset, dixit ei: Salve Rabbi. & osculatus est eum. Iesus uero ad illum dixit: Amici ad quid uenisti? Et rursus iudea, osculo filium hominis tradidit. Huius ergo rerum causa tanto ante in Psalmo ait: Quoniam os peccatoris & os dolosus per me aperitos es. Locutus sunt contra me lingua dolosa, et sermonibus odios circumdecerunt me, & oppugnauerunt me gratis. Vbi est ipsis iudea etiam reliquorum memini, qui ipsi insidiias fecerunt. Itaq; ipsum Euangelium narrat, quemadmodum Saluatorem nostro suos adhuc loquente ad discipulos, ille uenerit: Ecce, inquit, iudeas unus de duodecim uenit, & cum eo turba multa cum gladiis & lignis, & principibus sacerdotum & senioribus populi. Quibus etiam Dominus dixit: Tanquam ad latronem existis cum gladiis & lignis comprehendere me: quotidie apud uos fedebam in templo docens, & non tenueritis me. Hoc autem totum factum est, ut implatur scriptura prophetarum. Praterea uero quod ait in Psalmo, Pro eo ut me diligenter, detrahebat mihi, ego autem orabam: ipsum quoq; tunc sustinem contigit, quum Salvatorem nostrum in loco qui dicitur Gethsemani cunctis apostolis orante, paululum ab illis digresso, ut procumbens patre precaretur, iterumq; & tertio supplicante, iudeas cum principibus iudeorum insidiias

Matth. 26. pue, ubi ait ad suos discipulos: Tristis est anima mea usq; ad mortem, manete hic, & uigilate mecum. Et rursus: Nunc anima mea conturbata est. Similitudo namq; his sunt etiam que Psalmus hic continet, ubi sic ait: Cor meum conturbatum est in me. Et formido mortis cecidit super me, & contexerunt me tenebra. Quibus uerbis contrariatu potestatum conatus aduersum se significat. Quemadmodum enim in propheti nominatur quidem spiritus fornicationis, ut est illud, Spiritu fornicationis aberrauerunt, & aliis spiritus etoris in deserto: ita etiam spiritus fuerit formidinem mortis efficiens, sane ut etiam spiritus roboris, & potentiae, & fortitudinis eius, quae Deo aliena non est, auctor. Quare sic etiam dicitur spiritus timoris ac tremoris: & rursus aliis, prae ter hos, spiritus timoris & confusionis: qui quidem pene, ut ita dixerim, omnes mortem pro uera religione testimonij gratia subeuntes, inuaderem coeuerunt: ac multo etiam magis longeque uehementius illum aggressi sunt, qui pro omnibus mortem suscepit. Veruntamen siue spiritus formidinis, & mortis, siue timoris & tremoris, siue alia quaepiam eiusdem generis potestas illum adorta est, ea illum non confregit, propterea quod tanquam generosus creator, formidinem quidem mortis, confidentia uitæ (i. pse enim uita) procul deturbat abiecit. Alium autem qui ipsum item inuaserat spiritum timoris & tremoris efficientem, spiritu confidentem, & potentiam, & roboris, eum longissime a se precipitauit: quandoquidem, ut est apud Esaiam, quietus etiam super unam cum alijs spiritus, etiam spiritus consilii & fortitudinis. Sic porro spiritu temebatur propriu luminis ui disispauit, propterea quod lux in tenebris luet, & tenebrae eam non comprenderunt. Carterum his similia etiam in uicelimo primo Psalmo inuenire poteris, i. quo ex eiusdem persona rursus illud dictum est: Circumdecerunt me uicti multi, tauri pingues obfederunt me. Aperuerunt super me os suum sicut leo rapiens & rugiens. Et rursus: Quoniam circumdecerunt me canes multi, concilium malignitatis obfedit me. Etrius: Erue a framea Deus animam meam, & de manu canis unicam meam. Salua me ex ore leonis, & a cornibus unicorum humilitatem meam. Planè enim in his malignis potestates, taurorum, & uicelorum, & leonum, & canum, & unicornium nominibus appellant, quæ quidem illum sub ipsius passionis tempore obfederunt, ac circumdecerunt, non tam etiam aliquid efficerent contra illum poterunt. Et hec quidem iam habeant rationem, si modo etiam haec Psalimi partes ad Salvatorem dominum nostrum referantur. Quod si non ad aliam personam, ipse quoq; diligenter attendes, ut ea quæ ad ipsum hunc locum pertinent, si bi inuicem aquata respondeant. Veruntamen de ipsa etiam iudea oratione civitate, de ipsa in quam Hierusalè, ordine deinceps post uaticinium de his qui insidiis illi fecerint adiungit, in hunc modum: Vidi iniuriam & contradictionem in ciuitate, & quæ sequuntur. Quæ quo sensu sint accipienda, non est nunc narrandi tempus.

item de iudea, & de suffecto in locum eius Apolo, & de gente iudaica.

Demonstratio III.

Psalm. 108. Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris, & os dolosus super me aperitur est. Locutus sum aduersum mel lingua dolosa, & sermonibus odiosis circumdecerunt me, & oppugnauerunt me gratis. Pro eo ut me diligenter, detrahebat mihi, ego autem orabam. Et posuerunt aduersum me malam, pro bonis, & odium pro dilectione mea. Constitue super eum peccatorum, & diabolus stetat dextris eius. Dum iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatum. Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Quod etiam haec ad proditorem Iudam sint referenda, idoneus sane esto testis apostolus Petrus, qui post Salvatorem nostri ascensum, coactis

insidias illi maturauit, dum cogit ipse et conduit copias quae cum gladiis & fustibus, ut illum comprehendenter paratae erant. Tunc autem mala aduersus ipsum posuerunt pro bonis, & odium pro dilectione ipsius, quum malis affecerunt ipsum Salvatorem, & bene de ipsis meritum, & magistrum, qui innumerabiles sanationes & medelas, sermonumque documenta, & omnis generis utilitates ipsis prelitterat: quas ob res quatuor mala pro bonis aduersus ipsum posuerint, & odium pro dilectione ipsius, merito adiungit. Constitutus super eum peccator, & diabolus stet a dextris eius. Dum iudicatur exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccati. Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Quae quidem ipsa quem exitum fortis tunc, sanctus apostolus Petrus paulo ante indicavit, dum scripturam hanc ad ipsum proditorum accommoda. Et sane tibi ipsi interim lecer intueri, nū super Iudaicam gentem constitutus sit princeps ac dux peccator, cui uidelicet post scelera aduersus Salvatorem nostrum audacissime commissa, traditi sunt, interim pro antiquis & ipsis domesticis Deoq; amicis principibus externis, & simulacula coelentibus seruire coacti. Ceterum quis tandem non obstupescat ipsius prædictionis euenum? nam quum oraculum dixerit, Fiant dies eius pauci: constat plane quām brevē post structas aduersus Salvatorem nostrum ab illis insidias omne fuerit tempus, quo manere vili sunt. Post quod tempus, nouissimam uastationem extremitatis interitum pafsi sunt: ex quo etiam episcopatum eorum acceptit alter, conditus uidelicet per Christum nouus populus. Porro etiam reliqua huius Psalmi omnia per horum ipsis exemplar intelligens: quae uero sequuntur, & quasi de quibusdam Iudei filiis dici uidetur, illis uerbis, Fiant filii eius orphani: & quaeunque alia his similia sunt, referuntur primo quidem loco in ipsum lumen, post illum uero etiam in omnes illi similes salutare uerbum prodentes. Eadem uero ratione intelliges uxorem quoque eius, & peccata patris, & eius quae ipsius mater dicitur, Iudaicæ gentis uidelicet congregatio[n]is. De hac enim arbitror dici illud. Et peccatum matris non delatur. Verantamen sicut in ea que proxime antecepit prophetia, egenus & pauper nominabatur Salvator ac Dominus noster, ueluti demonstrauimus in illo. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem: ita etiam in praesenti Psalmo iijdem uocatur nominibus. Fiant enim illa, & illa ipsi Iudei, ijsq; qui illi similia emulata sunt, propter illa quae est auctus, inquit. Quae nam uero sunt, adiungit, dicens: pro eo quod non est recordatus facere misericordiam, & perlequatus est hominem pauperem & egenum & compunctum corde, ut morte afficeret. Et dilexit execrationem, & ueniet ei. Et noluit benedictionem, & procul amouebitur ab eo. Post quae verba deinceps oratione progrellus, rursus pauperem atque egenum seipsum nominat, dicens: Et tu Domine, Domine haec mecum misericordiam proper nomen tuum, quia benigna est misericordia tua. Libera me, quia egenus & pauper sum ego. Quibus post alia adiungit: Genua mea infirmata sunt a letitio, & caro mea immutata est propter oleum, & ego factus sum opprobrium illis: uiiderunt me, & mōerunt capita sua. Quae sunt ipsa nihilominus suum finem consecuta sunt, que tempore qui præteribant, maledicebant ei, mouentes capita sua, & dicentes: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Quoniam uero etiam nunc Iudei patrum suorum in seipso execrationem atrahentes execrabilis & nefaris uerbis detestari Salvatorem ac Dominum nostrum, omnesq; quicunq; in fidē eius transferunt, confusores, idcirco deinceps adiungit: Maledicent illi, & tu benedices. Qui insurgunt isti me confundantur, seruus autem tuus latabitur. Induantur, qui detrahunt mihi pudore, & operiantur sicut diploide, confusione sua. Ego autē cōsistebo

Matth. 27.

Dominus

Domino in ore meo, & in medio multorum laudabo eum. Quoniam adstitit a dextris pauperis, ut saluam faceret a persequentibus animam meam. Et sane constat, quam multis etiam nunc rebus aduersis cōflictentur quicunq; execrationes aduersus illum in suis conuentibus factant: quippe qui ab ipsis temporibus ne respiret quidē, aut suspicere unquā potuerat. Quanquam ille feliciter in medio multarum gentium per suum ipsius nouum testamentum suo patri laudem perficiat, dum eundem patrem adiutorem, & lux extra asselloē obtinet. Quas ob res ita loquitur: in medio multorum laudabo eum, quia adstitit a dextris pauperis. Salutem præterea, quae ipsius mortem secuta est, docet his uerbis: Ut saluam faceret a persequentibus animam meam. Supradicta enim quum illud dixerit, Persecutus est hominem pauperem & egenum, & compunctum corde, ut morte afficeret: planeq; suam mortem indicaverit, dum prophetam circumscrivit, tum uero salutem quae mortem ipsius fecuta est, significavit, dicens: Quoniam adstitit a dextris pauperis, ut saluam faceret a persequentibus animam meam.

Item de Iudea & argenteis, quibus Dominus prodidit: deq; relectione apud Iudeos, tam eorum qui imperabant, quam eorum quibus imperabantur.

Demonstratio 111.

Et capiam tribi diuis uirgas: unam vocavi pulchritudinem, & alteram uocavi simplicem. Et pascam ues meas, & auerteret tres pastores in mense uno, "cauifuniculum. Et pascam ues meas, & auerteret tres pastores in mense uno, "cauifuniculum. Et pascam ues meas, & auerteret tres pastores in mense uno, "cauifuniculum. Et auerterit anima mea super eos. Etenim anima eorum rugierunt super "me, & dixi: Non pascam uos, quod moritur, moriatur: & quod deficit, deficiat: & quae reliqua sunt, devorent unusquisque carnes proximi sui. Et capiam "uirgam pulchram, & adiicias eam, ad dissipandum testamentum meum, "quod dispolui ad omnes populos. Et dissipabitur in die illa, & cognoscet "Chananzi, ues quae custodiuntur mihi, quod uerbi Domini est. & dicam "ades: Si honestus est in conspectu uestro, date mercedem meam, aut re- "nitute. Et constituerunt mercedem meam, triginta argenteos. Et dixit Domi- "nus ad me: Dimitte eos in fornacem, & specia non approbatum sit, quem- "admodū probatus sum pro illis. Et acceperit triginta argenteos, & proieci eos "in domo Domini in fornacem. Et abieci uirgam alteram, quae dicitur funi- "culus, ad dissipandum testamentum inter Iudam & Israe[li]. Hæc igitur suum "finem consecuta sunt, quo tempore, ut est apud Lucam, abiens ludas locu- "lus eis cum principibus sacerdotum & scribis & ducibus templi, quo mo- "do illum eis traderet, & gauisli sunt, & pacti sunt argentum illi dare. Vtue- "rō apud Marcum legimus, quum abicit ad principes sacerdotum, ut illi pro- "deret, illi autem gauisli sunt, & promiserunt ei se argentum datueros. Verū apud hos quidem argentum simpliciter nominatum est. Apud Matthæum autem numerus quoq; indicatur: qui sane ab eo quem posuit Zacharias, minime discrepat. Dicit igitur Matthæus: Tunc abiens unus de duodecim, qui dicitur ludas Icariotae, ad principes sacerdotum, dixit eis: Quid uel- "lis mihi dare, & ego eum uobis tradam? Illi autem constituerunt ei triginta stateres. Contentanea igitur haec sunt ei quod in prophetia dictum est à Domino. Et constituerunt mercedem meam triginta argenteos. Pro quo Symmachus quidem ait: Et apprehenderunt mercedem meam triginta ar- "genteos. Aquila uero: Et constituerunt mercedem meam triginta argenteos. Quibus illud adiungitur: Et dixit Dominus ad me, Dimitte eos in for- "nacem, & uide num probatum sit, quemadmodū probatus sum pro illis. Pro quo rursus Aquila quidē sic ait: Et dixit Dominus ad me, Dimitte eos in for- "nacem, proice eos ad figulum, immensum precium quo estimatus sum pro illis. Et sane attende, quo nam pacto ipse Dominus precium lūsum confitetur triginta argenteos datum esse. Videtur autē ipsa uerborum excogitatio talem

præ-